

התבוננות בדומם, צומח וחי כמודל אמוני למאמין "שירת הבריאה" היהודית, ודרשת אַוּאָדְהוּטָה ההינדי

אברום רותם, מרץ 2018

העולם על תוכנו – מגוון הדומם, הצומח והחי, מהווה השראה רוחנית מקדמת דנה. הרעיון המרכזי הוא שבכל דבר ודבר, בכל פריט דומם, צומח וחי ניתן למצוא ביטוי לאלוהים, מקור השראה להפקת תובנות רוחניות.

להלן שתי דרכי התבוננות שונות, יהודי מזה והינדי מזה, שרואים בתכולת העולם, דומם, צומח וחי (להלן "בריות") מקור השראה רוחנית.

"בשירת הבריאה" המיסטית יהודית הקדומה נמצא מקור הלל ושבח לאל בפסוקים מהמקרא, המיוחסים לבריות השונות. בדרשת החכם אַוּאָדְהוּטָה, נמצא שהוא מתבונן ב-24 בריות, ורואה בכל אחד מהם על מאפייניו הייחודיים, מורה (גורו) רוחני, אמצעי ללמוד אישי על העצמי שלו.

"שירת הבריאה" היהודית

"שירת הבריאה" היא הלל ושבח לאל, אותם שרות בריות נציגים מדומם, צומח וחי, שרובם הגדול פסוקים מהמקרא, במיוחד מתהילים.

בניגוד למסורות שונות, החל מדוד ושלמה המלך וכלה בפסיקה שמדובר בזיוף לא ראוי דתית, סבורים החוקרים ששירת הבריאה חוברה כנראה על ידי התנאים בתפר עם תקופת האמוראים (מאה שלישית לספירה). במשך כאלף שנה לא הייתה ידועה אלא, כך סבורים, בחוגים מצומצמים של מיסטיקנים יהודיים. בימי הביניים שירת הבריאה הופכת לנפוצה בקרב כלל הציבור הדתי, אך גם כאן בהקשרים מיסטיים-קבליים. בממסד הרבני, כאז כן עתה, היא עוררה ומעוררת התנגדות בגלל הפרסונליזציה המוגזמת של הבריות (ייחוס תכונות אנושיות ליציר כפיו של האל, ומכאן הדרך קצרה לפרסונליזציה של האל עצמו – איסור הלכתי יהודי חמור).

כיום משמשת "שירת הבריאה", בעיקר חלק מהציבור הדתי הספרדי, כטקסט מיסטי מעורר רוחנית, שבעצם הקריאה בו יש גמול אישי - סגולות חומריות ורוחניות, כמו מהאמונה המקובלת בעצם הקריאה במזמורי תהילים.

לקריאת שירת הבריאה מיוחסות סגולות ומעלות רוחניות רבות למשל:

ב"פרקי דרבי אליעזר" (כנראה מאה 8 לספירה) "כל העוסק בפרק שיירה בכל יום אָנִי מְעִיד עָלָיו שְׁהוּא בֶן עוֹלָם הַבָּא, וְזוֹכֶה לְלַמֵּד וּלְלַמֵּד, וְתַלְמוּדוֹ מִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ, וְנִצּוֹל מִיַּצָּר הָרַע, וְזוֹכֶה לְיָמוֹת הַמְּשִׁיחַ";

כמו גם מדברי האר"י (מקור עלום) "גִּדְל מַעֲלֵת אֲמִירַת פְּרָק שִׁירָה שִׁירַת הַבְּרִיאָה (פְּרָקֵי שִׁירָה) מִיַּחַס לְדָוִד הַמֶּלֶךְ וְלְשִׁלְמָה בְּנוֹ עִיָּה מְסַגֵּל לְפָרְנִסָּה וְלְרַפְנוּאָה וְלְהַצֵּלָה מִכָּל רָע."

בגלל אורך הטקסט המקורי של "שירת הבריאה", להלן מספר דוגמאות: ניתן למצוא את הטקסט המלא במגוון מקורות ברשת, [כמו כאן](#)¹.

- שְׁמִים אוֹמְרִים: הַשְּׁמִים מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל וּמַעֲשֵׂה יְדָיו מִגִּיד הַרְקִיעַ:
- מְדַבֵּר אוֹמֵר. יִשְׁשׁוּם מְדַבֵּר וְצִיָּה וְתַגֵּל עֲרֵבָה וְתַפְרַח כְּחַבְצֵלֶת:
- יוֹם אוֹמֵר. יוֹם לְיוֹם יִבְיַע אִמֵּר וְלִלְיָה לְלִילָה יַחְנֶה דַעַת:
- גִּשְׁמִים אוֹמְרִים. גִּשְׁם נְדָבוֹת תְּנִיף אֱלֹהִים נַחֲלֶתָּה וְנִלְאָה אֶתָּה כּוֹנֵנֶת:
- תִּרְנַגְלֶת אוֹמְרֶת. נִתֵּן לָחֵם לְכָל בֶּשֶׂר כִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ

- **נָשָׂר** אומר. ואתה יי אלהים צבאות אלהי ישראל הקיצה לפקד כל הגוים אל תחן כל בגדי און סלה :
- **זבוב** אומר. בשעה שאין ישראל עוסקים בתורה, קול אמר קרא ואמר מה אקרא כל הבשר חציר וכל חסדו כציץ השדה: יבש חציר נבל ציץ כי רוח יי נשבה בו אכן חציר העם: יבש חציר נבל ציץ ודבר אלהינו יקום לעולם
- **פיל** אומר. מה גדלו מעשיך יי מאד עמקו מחשבתך:
- **חלדה** אומרת. כל הנשמה תהלל יי הללויה
- **כלבים** אומרים. באו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני יי עשנו:

בשירת הבראה כמה עשרות בריות, שסוגו כאן ל-12 קבוצות, שקובצו על פי הסדר שהן מופיעות במקור. נשים לב לכינויים לא מוכרים כיום (למשל שמות ציפורים/עופות ציה, רצפי, פרוגיות), או שהיו מיוחסים ליצורים אחרים כפי שאנו מכנים כיום (למשל זרזיר שמופיע פעם בין העופות ופעם שניה בין חיות השדה- כנראה הכוונה ליצור אחר).

1. שמים, ארץ, גן עדן, גיהנם
2. מדבר, שדות, מים, ימים, נהרות, מעינות,
3. יום, לילה
4. שמש, ירח, כוכבים, עבים, ענני כבוד, ברקים, טל, גשמים
5. אילנות, גפן, תאנה, רמון, תמר, תפוח, שבלת חטים, שבלת שעורים, שאר שבולים, ירקות שבשדה, דשאים
6. תרנגול, תרנגלת, יונה, נשר, עגור, צפור, סנונית, טסית, ציה, רצפי, חסידה, עורב, זרזיר, און שבבית, און הבר, פרוגיות, רחמה, צפרת כרמים
7. חסיל, שממית, זבוב
8. תנינים, לניתן, דגים, צפרדע
9. בהמה דקה טמאה, בהמה גסה טמאה, גמל, סוס, פרד, חמור, שור
10. חיות השדה, צבי, פיל, אריה, דב, זאב, שועל, זרזיר, חתול
11. שרצים, אלים שבשרצים, נחש, עקרב, שבלול, נמלה, עכבר, חלדה
12. כלבים

מהדוגמאות שלהלן נשים לב, שאין באמת קשר ענייני בין מאפייני מאפייני הבריה לבין הפסוקים המצוטטים.

בחלק מהם מצוטט פסוק בו מופיע שם הבריה. למשל,

מים אומרים. לקול תתו המון מים בשמים...

ברקים אומרים. ברקים למטר עשה מוצא רוח מאוצרותיו

יונה אומרת. כסוס עגור כן אצפצף אהגה פיונה....

לחלק אחר מהבריות מיוחס פסוק באופן די שרירותי כשיר הלל לאלוהים ולגדולתו, עם רמז עקיף, אסוציאטיבי משהו, לבריה המדוברת, למשל:

תרנגול אומר. בשעה שבא הקדוש ברוך הוא אצל הצדיקים בגן עדן, זולפים כל אילגי גן עדן בשמים, ומרננים ומשבחים, ואז גם הוא מתעורר ומשבחם: [קריאה בציבור בקול]

שבלת חטים אומרת. שיר המעלות ממעמקים קראתיך יי [פלא הצמיחה ממצולות האדמה]

פיל אומר. מה גדלו מעשיך יי מאד עמקו מחשבתך: [פליאה עצומה מבעל חי עצום ומוזר]

פְּלָבִים אומרים. באו נשתחוו ונכרעה ונכרעה נברכה לפני יי עשנו [כניעה לאדון]

מכאן אנו למדים שייעוד "שירת הבריאה" הוא לראות במגוון הבריות השונות בעולם, נציגי דומם, צומח וחי (לא אדם!) מקור השראה להלל ולשבח וקלס את האלוהים ועצם ידו, וניתן לשער, שבמובן המיסטי היהודי, משמשת השירה הזו כמקור התבוננות על פלאי הבריאה, על המגוון והמורכבות העצומה שבה, שמזכיר באופן לא מפתיע את מענה האלוהים מתוך הסערה לאיוב (ל"ח עד מ"א) שנמנע מלהתייחס לטרוניות איוב באופן ישיר, שמלין על אי הצדק שיש בעולם וזה שנעשה לו אישית.

דרשת החכם אוואַדְהוּטָה למהרג'ה יָאדוּ

בכתב ההינדי **שרימד-בהגוואטאם** (Srimad-Bhagavatam - "קורות האלוהות"), בחלק 11, פרק 7 עד פרק 9, מתוארת שיחה קדמונית מכוונת, בין המלך (מהראגי) יָאדוּ הקדום לבין הברהמין אוואַדְהוּטָה.

להלן הרקע בתרגום חופשי מאד עם מעט הרחבות, שמשמט מושגים וסגנון שעלולים להקשות על ההבנה של קורא שנתקל בטקסט שכזה בפעם הראשונה. מתוך ספרו של *Bhurijana Dasa* בנושא²:

מהרג'ה יָאדוּ נפגש עם הברהמין אוואַדְהוּטָה – 'אחד שאינו מחויב להוראות הכתובים המקודשים, כי הוא אינו קשור יותר לטבע החומרי' (ולכן אינו נצרך יותר להוראות אלה).

'מלכי, מצאתי מקלט תחת הנחייתם של מורים רוחניים (גורו) רבים. לאחר שרכשתי מהם הבנה רוחנית עמוקה, הפכתי לנווד על פני האדמה, חופשי מכל קשר, אילוץ או מגבלה (...). חסיתי תחת הנחייתם של 24 מורים רוחניים, שהם: אדמה, אור, שמיים [הכוונה לאתר, היסוד החמישי], מים, אש, ירח, שמש, יונה ופיתון; הים, עש, גונב-הדבש [כנראה הכוונה לגירית הדבש]; הצבי, הדג, הזונה ששמה פינגאלה [ידועה בכתבים כזונה שהפכה בעקבות רגע הארה על מצבה העלוב לחסידה אמתית של האל], קוֹרְךָה [סוג של נשר] ילד; ילדה צעירה, יצרן חיצים, נחש, עכביש וצרעה.'

'מלכי, בבחני את אופן התנהגותם, למדתי את מדע העצמי. הקשב בבקשה מהארג'ה, אפרט לך מה למדתי מכל אחד מהם.'

להלן מספר דוגמאות מתוך פרוט 24 המורים (המשתרע בשרימד-בהגוואטאם חלק 11 על פני פרק 7 מפס' 37 עד סופו, ופרק 8 ו-9 ס"ה כ-100 פסוקים)

אדמה: מהתבוננות על האדמה למד אוואַדְהוּטָה סובלנות, אורך-רוח ויציבות, וגם בזמנים קשים להישאר יציב וממוקד בהתקדמות הרוחנית.

מים: מהתבוננות במים למד אוואַדְהוּטָה: 'אדם קדוש הוא כמו מים זורמים, כי הוא חופשי מזיהומים, מתון עם הטבע, ובקולו יוצר ויברציות נעימות כשל מים זורמים...'

ירח: מהתבוננות בירח למד אוואַדְהוּטָה כיצד להישאר יציב ואיתן, ולא להשתנות, כמו הירח שאינו משתנה גם שהחלק המואר שלו משתנה. כך הנשמה שאינה משתנה עם שלבי החיים השונים של הגוף המשתנה.

עש: מהתבוננות בעש למד אוואַדְהוּטָה להפרד מהדחף לראות צורת אשה. 'זה שנכשל בשליטה על חושיו, יחוש מיד משיכה לאשה (...). כמו סחרור העש המסתער עיוור אל תוך הלהבה'

2 Bhurijana Dasa (2017) The Backward Glance – A Details Overview of Srimad-Bhagavatam, Canto eleven and Twelve. VIHE Publication, India.

גד : אַוּוֹאָדְהוּטָה לַמַּד מֵהִתְבוֹנְנוֹת בְּדָג שֶׁלֹּא שֶׁלֵּט בִּיצְרוֹ, וְנִגַּס בְּפִתְיוֹן שֶׁהֵנִיחַ הַדֵּיּיג, וְעַתָּה הַמּוֹת מִמֵּתִין לוֹ: אִם אִם יִנְצַח אֶת כָּל חוּשָׁיו הָאֲחֵרִים, כָּל עוֹד הַלְשׁוֹן לֹא נִשְׁלַטת, לֹא נִיתֵן לוֹמֵר שֶׁהוּא יִנְצַח אֶת הַחוּשִׁים. לְעוֹמֵת זֹאת אִם נִיתֵן לְשִׁלוֹט עַל הַלְשׁוֹן, אוֹ אִזּוּ בְּרוּר שְׁקִיּוּמַת שְׁלִיטָה מֵלֵאָה עַל הַחוּשִׁים. '.

נחש : מֵהִתְבוֹנְנוֹת בְּנַחֵשׁ לַמַּד אַוּוֹאָדְהוּטָה שֶׁהִנְחֵשׁ מִפְּחַד מֵהָאָדָם, וְלִכֵּן נֵעַ תְּמִיד לְבַד, לֹא חוֹבֵר לְנַחֲשִׁים אֲחֵרִים וְנִמְצָא בְּתַנּוּעָה כָּל הַזְּמַן מִבְּלִי לְבִלוֹט. 'עַל אָדָם קָדוֹשׁ לֵהוּיֹת לְבַד, וְלִנּוּעַ כָּל הָעֵת לֵלֵא מְקוֹם מְגוּרִים קְבוּעַ. עֲלִיו לֵהוּיֹת דְּרוֹךְ וּלְפַעוּל בְּדֶרֶךְ בֵּה לֹא נִיתֵן לְזֵהוּתוֹ אוֹ לְהַבְחִין בְּנוֹכַחְתּוֹ עַל יְדֵי אֲחֵרִים. לְנוּעַ לֵלֵא חֲבֵרָה, וְלֹא לְדַבֵּר מֵעֵבֶר לְנַחוּץ'.

נץ : אַוּוֹאָדְהוּטָה הַבְּחִין בְּנֶץ עִם טֶרֶף בְּמִקּוּרוֹ, וְעוֹף אֲחֵר, תּוֹקֵפֵן וְחֹזֵק בְּהִרְבָּה, הַתְּקִיף אוֹתוֹ. בְּמִנוּסְתּוֹ עַל חַיִּי, שֶׁמֵּט הַנֶּץ אֶת הַטֶּרֶף מִמִּקּוּרוֹ. כֵּךְ לַמַּד אַוּוֹאָדְהוּטָה: 'מְקַשֵּׁר עֲמוֹק לִיקָר בְּיוֹתֵר, נוֹבֵעַ סָבֵל. זֶה לֵלֵא הַכְּמִיָּה לּוֹמֵד וְזוֹכֵה בְּאוֹשֵׁר בְּלִתִּי מוֹגְבֵל'.

יצרן חיצים : אִימוֹן נִכּוֹן בְּיוֹגָה מִבְּטִיחַ מוֹדְעוֹת יִצִּיבָה, לֹא קְשׁוּרָה לְחוֹמְרִיּוֹת, וּמְמוֹקְדָת בְּמִטְרָה. מְשׁוֹחֲרֵר מֵהַטְּבַע הַחוֹמְרִי, בְּמִיּוּחַד מִלְּהִיטוֹת וּבּוֹרוֹת, נִיתֵן לְמִקְדָּה אֶת הַתּוֹדְעָה. בְּאִמַּת הָאוֹלְטִימְטִיבִית הָעֲלִיוֹנָה. זֹאת לַמַּד אַוּוֹאָדְהוּטָה מֵהִתְבוֹנְנוֹת בְּעִבּוּדָה שְׁקִדְנִית שֶׁל יִצְרָן הַחִיצִים, שֶׁהִיא מְמוֹקְדָה בְּכָל מְאוּדוֹ בִּיצוּר חֶץ יִשְׂרָאֵל לֵלֵא רֵבֵב, וְעַקֵּב הַתְּרַכּוּזוֹת הַמּוֹחֲלָטָה, לֹא שֵׁם לֵב לְשִׁירַת הַמֶּלֶךְ שֶׁעֲבָרָה בְּסִמּוֹךְ, עִם תְּזַמּוֹרַת רַעֲשִׁנִית.

מִדּוֹגְמָאוֹת אֱלֹהִים, נִיתֵן לְהַבְחִין הֵיטֵב, כִּיִּצַּד דְּרִיכּוֹת וְהִתְבוֹנְנוֹת מֵעֲמִיקָה בְּסוֹבֵב, נִיתֵן לְלַמּוֹד וְלַהֲסִיק עַל דֶּרֶךְ רוּחָנִית וְהַעֲצָמָה, מִמֵּשׁ כְּמוֹ מְמוֹרָה רוּחָנִי נֹאֲצֵל שְׁמֹגִיעַ בְּזְמַן וּבְמִקּוֹם הַנִּכּוֹן.

הַשְׁוֹאָה

הַשְׁוֹאָה בֵּין דֶּרֶךְ הַהִתְבוֹנְנוֹת בְּשִׁירַת הַבְּרִיאָה הַיְהוּדִית, לְזוֹ שֶׁל דֶּרֶךְ הַהִתְבוֹנְנוֹת שֶׁל הַחֲכָם אַוּוֹאָדְהוּטָה, נִמְצָא מְשׁוֹתֵף בְּעֵצֶם הַלְּמִידָה מֵהַבְּרִיּוֹת שֶׁבְּעוֹלָם. עִם זֹאת הַהִבְדָּל גָּדוֹל. בְּעוֹד שֶׁבְּטַקְסַת הַיְהוּדִי מְסַתְּפָקִים בְּצִיטוֹט פְּסוּקִים קִיּוּמִים בְּכַתְּבֵי הַקּוּדֵשׁ, הַחֲכָם הַהִינְדִי רוֹאֵה בְּעֵצֶם הַהִתְבוֹנְנוֹת בְּבְרִיָּה זוֹ אוֹ אֲחֵרַת שִׁעוֹר חָשׁוּב לְחַיִּיו הַרוּחָנִיִּים הָאִישִׁיִּים בְּהַבֵּט מְסוּיִם וְקוֹנְקְרֵטִי.

מֵה שְׁנֵיתֵן לְרֵאוֹת שְׁתֵּי תְּפִיסוֹת תְּאֻלוֹגִיּוֹת שׁוֹנוֹת בְּהַשְׁוֹאָה בֵּין הַגִּישָׁה הַיְהוּדִית לְבֵין הַהִינְדִית: **הַיְהוּדִית** – מֵתִימְרַת לְתַת תְּשׁוּבוֹת וְאִמְצָעִים לְכָלֵל קְהִילַת הַמְּאֻמִּינִים. כֵּךְ נִמְצָא שְׁשִׁירַת הַבְּרִיאָה הִיא שִׁירַת הַלֵּל וְשִׁבַּח לְאֵל, כִּשְׁהִאִמְצָעִים הֵם צִיטוֹט פְּסוּקִים מֵהַמְּקָרָא, שְׁמִיּוּחְסִים בְּאוֹפֵן מְאוּלָּץ מִשְׁהוּ לְבְרִיּוֹת הָעוֹלָם – נְצִיגִים שֶׁל דּוֹמָם צוֹמַח וְחִי.

הַהִינְדִית – תְּפִיסָה מוֹתְאֵמַת אִישִׁית. בְּטַקְסַת הַמּוּבָא כְּאֵן, הַחֲכָם אַוּוֹאָדְהוּטָה, מְתַאֵר כִּיִּצַּד הַתְּבוֹנְנוֹת חֲדָה בְּאוֹפֵן הַבִּיטוּי שֶׁל נְצִיגֵי בְרִיּוֹת הָעוֹלָם – דּוֹמָם, צוֹמַח וְחִי (גַּם אָדָם), שְׁמוּשֵׁמַת בְּכוֹוֹנַת מְכוּוֹן בְּשִׁירַת הַבְּרִיאָה הַיְהוּדִית), הוֹפְכַת לְלִימוּד רוּחָנִי עַל עֲצֵמוֹ, וְכִיִּצַּד לְהַפְנִים מְסַצְנוֹת מֵהַטְּבַע לְקַחִים אִישִׁיִּים לְשֵׁם הַהַעֲצָמַת הַהִתְפַּתְחוֹת הַרוּחָנִית שֶׁלוֹ. לֹא מְדוּבֵר בְּשִׁבַּח הָאֵל וְצִיפִיָּה לְגִמּוּל אִישִׁי, אֲלֵא כִיִּצַּד לְקָרֵב אֵלָיו בְּאוֹפֵן יַעֲלֵל יוֹתֵר וְנִכּוֹן, בְּהַתְּאֵמָה לְאִישִׁיּוֹת הַפְּרִטִית.

וְהַלְקָח? כְּדֵי לְזַכּוֹת בְּחִסָּד מְשִׁיב נֶפֶשׁ, יֵשׁ לְלַמּוֹד לְהַתְּבוֹן הֵיטֵב בְּסוֹבֵב וְלַהֲפִיק לְקַחִים נְרָאֵה שִׁישׁ הִרְבָּה מֵהַלְּמוּד גַּם מִמִּקּוּרוֹת דְּתִיִּים זָרִים... וְדֵי לְחַכְּמָא... ■